

MATARKA – magyar folyóiratok tartalomjegyzékeinek kereshető adatbázisa

Bevezetés

A könyvtári tájékoztatásban nap mint nap találkozunk azzal a problémával, hogy irodalomkutatást kell végeznünk egy témakörben, vagy egy szerző műveinek bibliográfiáját kell összeállítanunk; az ehhez szükséges információk egy része azonban folyóiratokban van elszórva. Az is megtörténhet, hogy az olvasó egy konkrét cikket keres, de nem tudja pontosan, melyik folyóiratban vagy melyik számban jelent meg.

Ilyenkor gyakran csak több évfolyamnyi folyóirat átlapozásával találjuk meg (vagy még úgy sem), amit kerestünk. Ez persze hosszú ideig tart, és türelmet, figyelmet igényel.

Hogyan segíthetnek ebben a munkában az informatikai eszközök? A folyóiratok és az abban megjelenő cikkek analitikus feldolgozásával több adatbázis is épül, ezek egy része CD-ROM-on, mások az interneten keresztül is elérhetőek. Keresőfelületeik biztosítják, hogy gyorsan és könnyen eljussunk a minket érdeklő információkhoz. Ezeknek az adatbázisoknak azonban vannak hátrányaik is. Egyrészt egy-egy témakörre vagy kiadványtípusra specializálódtak, és messzemenően nem minden területet fednek le. Ráadásul több közülük csak válogatást ad a folyóiratok anyagából. Másrészt lassan épülnek ezek a szolgáltatások, következőképp a legfrissebb információk gyakran nem találhatóak meg bennük.

Egy folyóiratban való kereséskor kiindulópontunk általában a tartalomjegyzék, hiszen gyakran a cikkek címei is eligazítanak a tartalmukról. Ésszerűnek tűnik tehát, hogy felhasználjuk ezeket a tartalomjegyzékeket egy olyan, általánosan elérhető, gyorsan elkészíthető és frissíthető szolgáltatáshoz, mely megkímél bennünket a folyóiratokban való fárasztó keresgéléstől, ugyanakkor tájékoztatást nyújt azok teljes tartalmáról. A MATARKA elindításakor ilyen szolgáltatás létrehozása lebegett a szemünk előtt.

Előzmények

Az interneten már régóta elérhető jó néhány folyóirat tartalomjegyzéke. Elcinte azonban ezek csak statikus oldalak voltak, és ugyanúgy végig kellett böngészni őket az információkért, mint a nyomtatott kiadványokat. Csak az utóbbi időben kezdtek megjelenni olyan oldalak, ahol valamilyen keresési lehetőséget is biztosítottak, de természetesen csak az adott folyóiraatra vonatkozóan.

Mi viszont úgy kívántuk létrehozni tartalomjegyzék-szolgáltatásunkat, hogy a böngészés mellett több szakterületen, egyszerre több folyóiratban is gyorsan lehessen keresni.

A szolgáltatást 2002-ben indítottuk meg két, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumánál elnyert pályázat támogatásával.

Ingyenes szoftverek (Apache webservert – PHP HTML-be ágyazható programozási nyelv – MySQL relációs adatbázis-kezelő) felhasználásával hoztuk létre az adatbázist, és készítettük el az adatbeviteli, valamint a lekérdező felületet.

Első lépcsőben a Miskolci Egyetem Könyvtár, Levéltár, Múzeum munkatársai 15 műszaki és természettudományi folyóiratot dolgoztak fel 10 évre visszamenőleg, majd még 7 könyvtár csatlakozásával létrehoztunk egy konzorciumot, hogy bővíthessük a feldolgozott folyóiratok körét.

Az induló konzorcium tagjai:

Berzsenyi Dániel Főiskola Központi Könyvtára, Szombathely

Budapest Főváros Levéltára

Márton Áron Szakkollégium, Budapest

MTA Nyelvtudományi Intézet Könyvtára

Nyíregyházi Főiskola Központi Könyvtár

Szegedi Egyetem Szegedi Élelmiszer-ipari Főiskolai Kar Könyvtára

VATI KHT (Magyar Regionális Fejlesztési és Urbanisztikai Közhasznú Társaság) könyvtára.

Azóta újabb 4 intézmény dolgozik együtt velünk:

Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtára, Társadalomtudományi Könyvtár

MÁV Dokumentációs Központ és Könyvtár

MTA Regionális Kutatások Központja Könyvtára

Természetvédelmi Hivatal könyvtára.

Jelenleg 142 folyóirat összesen 101 093 címe található meg az adatbázisban, mely persze óráról órára változik, növekedik.

A MATARKA bemutatása

A MATARKA magyar kiadású (ezért elsősorban magyar nyelvű) folyóiratok tartalomjegyzékeit dolgozza fel.

A gyűjtőkörünk:

- agrár
- általános
- gazdasági
- jogi
- műszaki
- nyelvtudományi
- társadalomtudományi
- természettudományi folyóiratok.

Ebben az összeállításban a résztvevő könyvtárak gyűjtőköre erősen tükröződik. Így például az agrár szakterületet leginkább az élelmiszer-ipari folyóiratok jelentik a Szegedi Tudományegyetem Szegedi Élelmiszeripari Főiskolai Kar Könyvtára révén. Ugyanígy Budapest Főváros Levéltárának könyvtárosa segítségével lefedjük a levéltári szakfolyóiratokat, az MTA Nyelvtudományi Intézetének könyvtára pedig a nyelvtudományi folyóiratokkal járul hozzá az adatbázishoz.

Tartózkodunk a szépirodalmi vagy szépirodalommal erősen vegyített folyóiratok felvételétől, mert ezekben a címek nem sokat árulnak el a tartalomról (sajnos ez sok társadalomtudományi folyóiraatra is igaz), és ezért a tartalomjegyzékek legfeljebb szerző szerint lennének hatékonyan kereshetők. Orvosi folyóiratokat például azért nem dolgozzuk fel, mert létezik a MOB (Magyar Orvosi Bibliográfia). Kezdetben volt egy önző szempontunk is: a saját egyetemünk karainak szakterületeit próbáltuk lefedni. Ennek ellenére nevünkkel összhangban gyűjtőkörünk meglehetősen tarka.

A folyóiratok többsége 5–10 évre visszamenőleg található meg az adatbázisban, de vannak ennél sokkal hosszabb időszakra visszanyúló feltárt folyóiratok is.

Adatbevitel

Adatbevitelre két módon van lehetőség:

1. Interneten keresztül, tetszőleges böngészővel, felhasználói névvel és jelszóval közvetlenül az éles adatbázisba viszi be az adatokat a könyvtáros. (Létezik egy teszttel adatbázisunk is, amely egyrészt a fejlesztések tesztelésére, másrészt az újonnan csatlakozó tagoknak a beviteli folyamat gyakorlására szolgál. Ez utóbbira azért is szükség van, mert ugyan készült egy útmutató a használathoz, és a feldolgozási szabályokat is rögzítettük, de munka közben szoktak felbukkanni az esetleges kérdések.)

Könyv, könyvtár, könyvtáros / Országos Széchényi Könyvtár (Budapest), ISSN 1216-6804 (12. évf.) 2003 / 9. sz.

Füzettség módosítása Füzettség törlése

Kafintson a feldolgozandó cikkekre ! Új cikk

[Vissza a folyóirat választásához](#) [Vissza a folyóirat számokhoz](#)

KÖNYVTÁRPOLITIKA

1. **Pegán Anita, Vajda Kornél:** A könyvtár - kapu a világra, 3-7 p.
2. **Fogyatékkal élő emberek a közkönyvtárakban - követelmények és lehetőségek az információs technológia társadalmában,** 8-9 p.
3. **Skaliczki Judit:** A fogyatékkal élők integrálásáért, 10-14 p.
4. **Europa Nostra-díjas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár,** 14-15 p.

FÓRUM

5. **Van-e a könyvtártudománynak hermeneutikája?** 16-23 p

MŰHELYKÉRDÉSEK

6. **Moldován István:** MEK fejlesztések 2002-2003-ban, 24-29 p

HISTÓRIA

7. **Pogányné Rózsa Gabriella:** Klas August Linderfelt és "eklektikus" katalogizálási szabályzata, 30-42 p.

1. ábra: Egy adatbevitelhez használt oldal

Az adatbevitellel foglalkozó munkatársaknak tulajdonképpen nem kell mást tenniük, mint az interneten használatosakhoz hasonló űrlapokat kell kitölteniük.

2. Megadott formátumban tetszőleges szövegszerkesztővel (jegyzetömb, Word stb.) felveszi a könyvtáros az adatokat, a fájlt csatolva e-mailben eljuttatja nekünk, és mi egy konvertáló program segítségével bevisszük az adatokat az adatbázisba.

Adódik a kérdés, hogy miért van szükség erre a kétféle feldolgozási módra. A konvertáló program készítésének gondolata azért merült fel, hogy be lehessen vinni az interneten nagyon sok helyen megtalálható tartalomjegyzékeket újbóli begépelés nélkül. A BKÁE Egyetemi Központi Könyvtár hozzájárult ahhoz, hogy az általuk HTML oldalakon szolgáltatott gazdasági folyóiratok tartalomjegyzékét leszedjük, és átalakítás után az adatbázisba konvertáljuk. Az átalakítás eredményeképp keletkezik az alább bemutatott formátum, melynek bekonvertálása egy *Mehet* gomb megnyomását jelenti – ilyenkor egy PHP program fut le. Több könyvtáros inkább így küldi nekünk a tartalomjegyzékeket, pl. az MTA Regionális Kutatások Központja könyvtárosa (Tér és társadalom, Területi statisztika, Település és térségfejlesztés) vagy a Természetvédelmi Hivatal könyvtárosa (Aquila, Crisicum, Természetvédelmi Közlemények, Denevérkutatás). De nem könyvtárosok is hajlandók erre a munkára, pl. a CEO Magazin, a Műszerügyi és mérés-technikai Közlemények is így jut el hozzánk, sőt a legutolsó számtól kezdve a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros is. Ezt a formátumot szkenneléssel és szövegfelismertetéssel is elő lehet állítani.

A formátum egy aránylag rövid tartalomjegyzék esetén:

Könyv Könyvtár Könyvtáros, 2003, 12, 9

* Könyvtárpolitika

Pegán Anita-Vajda Kornél: A könyvtár – kapu a világra 3-7

Fogyatékkal élő emberek a közkönyvtárakban – követelmények és lehetőségek az információs technológia társadalmában 8-9

Skaliczki Judit: A fogyatékkal élők integrálásáért 10-14

Europa Nostra-díjas a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár 14-15

* Fórum

Van-e a könyvtártudománynak hermeneutikája? 16-23

* Műhelykérdések

Moldován István: MEK fejlesztések 2002-2003-ban 24-29

* História

Pogányné Rózsa Gabriella: Klas August Linderfelt és „eklektikus” katalogizálási szabályzata 30-42

Fogarassy Miklós: Kódképek egy könyvtáros múltjából 42-47

* Perszonália

Bartos Éva: Meghalt Kiss Jenő (1933-2003) 48-49

* Extra Hungariam

Pátrovics Péter: Bécsi képeslapok 50-53

* Könyv

A Pest Megyei Könyvtár 50 éve 54-57

Helyismereti könyvtárosok IX. országos tanácskozása 57-60

A formátum valószínűleg nem nagyon szorul magyarázatra, de van részletes dokumentációnk is a bonyolultabb esetek felvételére.

- Első sor: a folyóiratszám adatai
- További sorok: szerzők kötőjellel elválasztva:cím, két szóköz és oldalszámok
- *-gal kezdődő sorok: rovatok

A 142 folyóiratból jelenleg 112 közvetlen adatbevitellel készül, 30 pedig konvertálással.

Saját magunk kipróbáltuk, hogy mennyi munkával jár egy szám tartalomjegyzékének felvétele. Annak hosszától függően 15–20 perc jött ki, átlagban egy cím egy perc, természetesen a szerzőkkel és oldalszámmal együtt. Tovább tart a munka, ha a folyóirat tartalomjegyzéke nem elég pontos, mert ilyenkor magát a folyóiratot is fel kell lapozni, és egybe kell vetni a tartalomjegyzéket a cikkekkel.

A keresőfelület

A szolgáltatás 2003 elejétől saját domain névvel rendelkezik, és a keresőfelület a www.matarka.hu címen érhető el.

A MATARKA lényegében három módon használható.

1. Keresés

Keresni lehet a cikkcímekben szereplő szavakra (cím-kulcsszavak), a cikkcím egy részletére és a szerzőnevekre. Ezeket kombinálhatjuk is, mivel két keresőmező áll rendelkezésre. Ha szerzőnévre keresünk, 1 keresőmezőbe egy szerzőt írhatunk, cím-kulcsszavak közül viszont több is beírható ugyanazon keresőmezőbe anélkül, hogy bármilyen jelet kellene közéjük tenni. Bővíthetjük a találatok számát csonkolással, amelyre a %-jel szolgál. Szűkíthetjük a találatok számát azáltal, hogy megadjuk, melyik a legrégebbi év, amelyre vonatkozzon a keresés, vagy melyik szakterülethez tartozó lapokban történjen a keresés, sőt, csak egy adott folyóiratban is kereshetünk. *Keresés* módban azonnal a találatokhoz jutunk.

The screenshot shows a search interface with a menu bar at the top containing 'Keresés', 'Tallózás', 'Böngészés', and 'Segítség'. Below the menu bar, there are three dropdown menus: the first is set to '1890', the second to 'nincs választás', and the third to 'nincs választás'. Below these are three columns: 'évtől', 'szakterületen', and 'folyóiratban'. The 'évtől' column has a radio button selected for 'Cím kulcsszó'. The 'szakterületen' column has a text input field. The 'folyóiratban' column has a radio button selected for 'Cím részlet'. In the center, there is a large 'ÉS' (AND) button. To the right of the 'ÉS' button is a 'Keresés' button. Below the 'ÉS' button is a 'Mégsem' button. At the bottom right, there is a radio button selected for 'Csonkolás % jellel'.

2. ábra: Nyitóoldal – Keresés ablak

Szerzők: Papp Anitta

Wannatowicz, Maria Wanda: Németek a hőzölet állami szektorában Nagy-Lengyelországban, Prugat-Poracorsországban és Felső-Sziléziában az első világháború után

In: Századok, ISSN 0039-8098
A folyóirat honlapja: www.tu.bau.hu/
2003. (137. évf.) 1. sz. 253-255. old.Szerzők: Croz László

Népsegélyutasok a nemzeti érdekek összeközpontjában: A két világháború közötti tudománypolitika Finta Valjavec és Mihlyusz Elemer kapcsolatában

In: Századok, ISSN 0039-8098
A folyóirat honlapja: www.tu.bau.hu/
2003. (137. évf.) 1. sz. 43-99. old.Szerzők: Papp Anitta

Schauensky, Ralf: Német-Jugoszláv kirendelt vizsgáló az első világháború után

3. ábra: Keresés – Találatok listája

2. Tallózás

A cikkek címeiben szereplő szavakból, illetve a szerzők nevéből index készül. A Tallózásban megadott keresőszó alapján listát kapunk azokról a szavakról, melyek szerepelnek az indexekben, és a megadott keresőszóval kezdődnek, valamint rögtön láthatjuk is, hogy az adott szóra hány találat van. Itt kiválasztva a nekünk megfelelő szót jutunk el a találatokig, az adott cikkekig.

Keresési kifejezés: könyvtár %

[könyvtár](#) (508 cikkben)
[könyvtára](#) (85 cikkben)
[könyvtáral](#) (1 cikkben)
[könyvtáradományozó](#) (1 cikkben)
[könyvtárai](#) (9 cikkben)
[könyvtárakban](#) (12 cikkben)
[könyvtáralhoz](#) (2 cikkben)
[könyvtárainak](#) (7 cikkben)
[könyvtáraink](#) (3 cikkben)
[könyvtárainkban](#) (1 cikkben)
[könyvtárairól](#) (2 cikkben)
[könyvtárakról](#) (1 cikkben)
[könyvtárak](#) (274 cikkben)
[könyvtárakat](#) (2 cikkben)
[könyvtárakha](#) (1 cikkben)
[könyvtárakban](#) (59 cikkben)
[könyvtárakból](#) (1 cikkben)
[könyvtárakkal](#) (3 cikkben)
[könyvtáraknak](#) (10 cikkben)
[könyvtárakra](#) (3 cikkben)
[könyvtárakról](#) (9 cikkben)
[könyvtárakról](#) (2 cikkben)
[könyvtárakról](#) (1 cikkben)

4. ábra: Tallózás – címindex

3. Böngészés

A folyóiratok címeinek betűrendes vagy szakterületre leszűkített listájából kiindulva böngészhetünk az egyes számok teljes tartalomjegyzékeiben.

A fentiekből következik, hogy a MATARKA egyaránt eredményesen használható akkor is, ha a felhasználó pl. egy konkrét folyóirat legfrissebb számának

tartalmáról akar tájékozódni, vagy ha egy adott szerző megjelent cikkeit kívánja összegyűjteni, és ha egy témához kapcsolódó cikkeket keres. S mindezt nem pusztán egy folyóiratban vagy egy szakterülethez tartozó anyagban teheti meg, hanem általános keresést is folytathat. Mindamellet le is szűkítheti keresését idő, szakterület vagy folyóirat alapján. Ugyanakkor egy konkrét cikk pontos adatait is gyorsan megtalálhatja. Sőt esetenként magát a cikket is, mivel az interneten megtalálható cikkek esetében egy ugrópontot találhatunk a cikk adatai mellett a teljes szöveghez.

Statisztika

Munkánk eredményességének figyelésére első lépésben március végén számlálót építettünk be a főoldalra, amely az oldalra szándékosan ellátogatókat vagy a véletlenül odatévedőket számolja. (A fejlesztők két gépe természetesen ki van zárva a számlálásból, mert az igen torzítaná az adatokat.) De ezzel nem voltunk megelégedve, mert így nem láttuk, hogy mennyit, mit, hogyan keresnek, kihasználják-e a felhasználók a tallózási és böngészési lehetőséget is. Ezért április elejétől egy adatbázistáblában statisztikai célból tároljuk a keresések időpontját, módját és a kereső kifejezéseket. Ez nagyon tanulságos volt, mert kiderült, hogy a használóink a jól ismert kereső robotnál, a Google-nál megszokott módon teszik fel kérdéseiket (és a mi szépen leírt súgónkra úgymond fittyet hánynak). Ez arra ösztökélt bennünket, hogy a keresőfelületet és a keresési lehetőségeket átalakítsuk. Vagyis most már lehet:

- egy címezőbe több kulcsszót is beírni (előtte csak egyet lehetett a Google-lal ellentétben, több szó esetén több mezőt kellett kombinálni);
 - lehet címrészletre is keresni (a Google-ban az idézőjeles keresés).
- Ez a keresések hatékonyságát nagy mértékben megnövelte.

A még mindig előforduló – sajnos nagyrészt kivédhetetlen – hibák a felhasználók részéről:

- Kevesen csonkolnak (pedig úgy sokkal több lenne a találat).
- Gyakran túl sok szót (az egész címet) írnak be néhány jellegzetes kulcsszó helyett (csak akkor kapnak találatot, ha teljesen helyesen írták be a címet).
- Vesszővel választják el a szavakat.
- Kevesen használják a keresések kombinálását, de ha használják, akkor túl sokat írnak be.
- Beírják a dr. szócskát a szerző neve elé.
- Nem veszik észre, hogy a Tallóz lehetőség egyszavas indexbe visz, így több szót írnak be tallózáshoz.

A hibák tudatosításában úgy próbálunk segítséget nyújtani, hogy a *Nincs találat* oldalon tömörfített súgót építettünk be.

A számlálónk állása (március 26-án kezdtük a számolást): 27 516 (2003. október 15-ei állapot).

Mivel a keresések tárolásának módján időközben többször javítottunk, egységesen nagyon nehéz lenne az értékelés, ezért az utolsó 10 nap (október 6–15.) adatait összesítettük:

Összes belépés:	2537
Összes keresés:	3005
Keresés (cím):	1405
Keresés (szerző):	587
Keresés (címrészlet):	299
Tallózás:	164
Böngészés:	782

Megjegyzések a puszta számokhoz:

- Sok belépést nem követ keresés – vagyis a tényleges keresők átlagban nemcsak egy, hanem több keresést végeznek.
- Alacsony a tallózások száma, az elnevezés megválasztása lenne helytelen?

A MATARKA folyamatos fejlesztés alatt áll, és ez nem csupán a keresőfelületre vonatkozik. Nemrég készült el az új adatbeviteli rendszer. Szükséges volt az átalakítás, egyrészt mivel a jelszavas belépési rendszer nem működött tökéletesen, másrészt minél több folyóirat került feldolgozásra, annál nehezkesebbé vált a régi úrlapok használata. Ezért került sor a teljes felület átalakítására, amely most már biztonságosabb és könnyebben, kevesebb kattintással, görgetéssel kezelhető. Egyúttal igyekeztünk barátságosabbá tenni a megjelenését is.

Felhívás

A MATARKA, mint ahogy a fentiekből már kiderült, együttműködésre épülve gyarapszik. Nincs mögötte szervezet (a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma kétszer támogatt minket), a munka nincs benne a könyvtárosok munkaköri leírásában, nincs „hivatalos” szerkesztő bizottság. A cikk szerzői ketten fejlesztik, de nagyon sokan építik olyan lelkes könyvtárosok, akik hasznosnak találják és használják is ezt a fajta szolgáltatást. Ezért **azzal a felhívással fordulunk a 3K olvasóihoz, ha van egy-két olyan folyóirat a könyvtárunkban, melynek feldolgozását hasznosnak találnák – pl. más adatbázisokban nincs benne – csatlakozzanak hozzánk, hogy minél többen építsük együtt az adatbázist.**

További tervek

Most készül a cikkek MARC formátumban történő exportálásához PHP program. Ennek segítségével egy adott folyóiratszám kiválasztott cikkei MARC formátumban letölthetők lesznek, és így megteremtődik a szabványos kimenet lehetőség. Amennyiben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumához idén beadott pályázatunk támogatást kap, cikkmásolat-küldő szolgáltatással egészítjük ki a MATARKÁ-t, és a feldolgozott folyóiratok számát is tovább bővítjük.

Burmeister Erzsébet-Kiss Andrea